

รายงาน

วิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อย ปี ๒๕๕๑

คณะผู้วิจัย

รศ.ดร.ศิริเดช สุชีวะ	หัวหน้าโครงการวิจัย
อ.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	นักวิจัย
ภญ.นิภาภรณ์ จัยวัฒน์	นักวิจัยร่วมจาก อย.
นายนิรัตน์ เตียสุวรรณ	นักวิจัยร่วมจาก อย.
ภก.ศุภกาญจน์ โมคัย	นักวิจัยร่วมจาก อย.
นางสินีนานา โรจนประดิษฐ์	นักวิจัยร่วมจาก อย.

กองพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
ร่วมกับ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

กองพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ได้เล็งเห็นความสำคัญและศักยภาพของเยาวชนไทย โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถออกแบบกิจกรรมให้เพื่อน ๆ ที่ต่าง ๆ ผู้ปกครอง และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดีได้ จึงได้จัดทำโครงการ อย.น้อย เพื่อนำศักยภาพของนักเรียนเหล่านั้นมาใช้ โดยเลือกเป้าหมายคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคดำเนินกิจกรรมการรณรงค์พร้อมกันทั่วประเทศ โดยเป็นไปในทิศทางและรูปแบบเดียวกัน เพื่อให้สามารถเผยแพร่ข้อมูลความรู้ ตลอดจนประชาสัมพันธ์โครงการได้อย่างทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการดำเนินโครงการ อย.น้อย ปี 2551 ได้กำหนดให้มีการวิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อยขึ้น โดยเน้นการประเมินผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ อย.น้อย ที่มีเป้าหมายให้นักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี ใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างถูกต้อง และอ่านฉลากอาหาร ยา เครื่องสำอางก่อนใช้ ให้นักเรียน อย.น้อย มีกิจกรรมที่บูรณาการกับโครงการหรือกิจกรรมที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลักดันให้มีการใช้หลักสูตร อย.น้อย ซึ่งเป็นการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียน สารสนเทศที่ได้จากการประเมินได้นำไปสู่การวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการใช้โรงเรียน อย.น้อย เป็นฐานการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะช่วยขับเคลื่อนให้โครงการ อย.น้อย บรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้

ทั้งนี้ คณะทำงานได้เริ่มดำเนินการโครงการวิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อย ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง เดือนกันยายน 2551 รวมระยะเวลา 6 เดือน โดยมีการวิจัยและประเมินผลจากโรงเรียนที่ดำเนินกิจกรรม อย.น้อย รวมถึงโรงเรียนที่ไม่ได้ดำเนินกิจกรรม อย.น้อย ทั่วประเทศ แบ่งออกเป็น 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และส่วนกรุงเทพมหานครอีกหนึ่งภาคส่วน ซึ่งได้จัดทำเป็น “รายงานโครงการวิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อย” ดังรายงานฉบับที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ คณะผู้วิจัยและประเมินผลโครงการ ขอขอบคุณนักเรียน คณะครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกแห่ง ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการวิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อย ที่ผ่านมา ตลอดจนผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานฉบับนี้ให้ประสบความสำเร็จด้วยดี

คณะทำงานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานโครงการวิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อย นี้ จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาโครงการ อย.น้อย และใช้สารสนเทศในการวางนโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค เพื่อให้ทุกคนเป็นผู้บริโภคที่ดี (Smart Consumer) ต่อไป

รศ.ดร.ศิริเดช สุชีวะ

หัวหน้าคณะทำงานโครงการวิจัยและประเมินผลโครงการ อย.น้อย

30 กันยายน 2551

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัยและประเมินผลโครงการ ออย.น้อย ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก 5 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อประเมินพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของนักเรียน 2) เพื่อประเมินการจัดโครงการ ออย.น้อย ที่มีการบูรณาการเข้ากับกระทรวงสาธารณสุขรับฝึคชอบ 3) เพื่อประเมินการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ออย.น้อย 4) เพื่อประเมินผลการใช้คู่มือบูรณาการความรู้ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน และ 5) เพื่อพัฒนาแนวทางการใช้โรงเรียน ออย.น้อย เป็นฐานของการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี การประเมินได้ยึดตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal-Based Evaluation) และการวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 4,080 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 40 แห่ง โดยเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดกิจกรรม ออย.น้อย จำนวน 20 แห่ง และโรงเรียนทั่วไปที่ไม่ได้เข้าร่วมประกวด จำนวน 20 แห่ง ใน 13 จังหวัดทั่วประเทศ ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) สำหรับการประเมินการจัดกิจกรรม ออย.น้อย ของนักเรียน ได้เลือกโรงเรียนแบบเจาะจงเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จัดกิจกรรม ออย.น้อย จำนวน 20 แห่ง และในการประเมินผลการใช้คู่มือฯ ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นครูผู้สอน จำนวน 43 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา นำร่องการใช้คู่มือฯ จำนวน 10 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม ประกอบด้วย ผู้ปกครอง คนในชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้หลากหลายวิธีและหลายแหล่งข้อมูล ได้แก่ การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาเอกสาร และการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้มากับการประเมินที่เป็นเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute criteria) สถิติในการวิเคราะห์ให้ 2 ลักษณะ ได้แก่ สถิติบรรยาย ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เอกสาร และการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น แบบบรรยาย ตาราง แผนภูมิ สำหรับสถิติอนุมาน ประกอบด้วย สถิติทดสอบที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance) และสถิติทดสอบไคสแควร์ (χ^2)

สรุปผลการวิจัยและประเมินผลโครงการ ออย.น้อย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ สรุปผลการวิจัยและประเมินผลตามวัตถุประสงค์ และสรุปผลการวิจัยเพิ่มเติม ดังนี้

สรุปผลการวิจัยและประเมินผลตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการประเมินพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพ พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมไม่บริโภคน้ำอัดลม ไม่บริโภคอาหารหวานจัด ไม่บริโภคอาหารขยะ บริโภคนม ผัก ผลไม้ ใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างถูกต้องและอ่านฉลากอาหาร ยา เครื่องสำอางก่อนใช้ คิดเป็นร้อยละ 55.49 ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งถือว่าไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 ของนักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี เมื่อจำแนกผลการประเมินตามพฤติกรรมย่อย ปรากฏผลดังนี้

1.1 ผลการประเมินพฤติกรรมการบริโภคอาหาร พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารผ่านเกณฑ์การประเมินในอาหาร 3 ประเภท ได้แก่ นม ผัก และผลไม้ (เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ จำนวนนักเรียนมากกว่าร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด มีพฤติกรรมการบริโภคบ่งชี้ถึงเป็นประจำ/บริโภคทุกวัน) โดยนักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคบ่งชี้ถึงเป็นประจำหรือบริโภคทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 80.1 81.7 และ 85.0 ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในอาหาร 3 ประเภท ได้แก่ น้ำอัดลม อาหารหวานจัด และอาหารขยะ (เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ จำนวนนักเรียนมากกว่าร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด มีพฤติกรรมไม่บริโภคเลยถึงบริโภคนานๆครั้ง) โดยนักเรียนมีพฤติกรรมไม่บริโภคเลยถึงบริโภคนานๆครั้ง คิดเป็นร้อยละ 29.9 23.7 และ 35.5 ตามลำดับ

1.2 ผลการประเมินพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพและอ่านฉลากก่อนใช้ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน จำนวน 2 พฤติกรรม (เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้คือจำนวนนักเรียนมากกว่าร้อยละ 70 ของนักเรียนทั้งหมด มีพฤติกรรมที่ทำเป็นส่วนใหญ่ถึงทำทุกครั้ง) ได้แก่ หาดูวันหมดอายุหรือเดือนปีที่ผลิต ให้เจोक่อนซื้อหรือบริโภค คิดเป็นร้อยละ 79.9 และปฏิบัติตามคำแนะนำที่ระบุบนฉลากผลิตภัณฑ์อย่างเคร่งครัด คิดเป็นร้อยละ 72.1 ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน มี 7 พฤติกรรม เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ เลือกร้านค้าจากร้านขายยาที่มีเภสัชกรอยู่ประจำร้านเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 66.2 อ่านวิธีการใช้ คำแนะนำและการเก็บรักษาโดยละเอียดก่อนซื้อ คิดเป็นร้อยละ 62.1 หาดูเครื่องหมาย อย.ให้เจोक่อนซื้อผลิตภัณฑ์อาหาร คิดเป็นร้อยละ 55.1 หาอ่านรายละเอียดของส่วนประกอบสำคัญก่อนซื้อ คิดเป็นร้อยละ 50.6 หาดูปริมาณสุทธิหรือน้ำหนักสุทธิให้เจोक่อนซื้อ คิดเป็นร้อยละ 50.4 อ่านชื่อสารอาหารจากข้อมูลโภชนาการบนฉลากก่อนซื้อ คิดเป็นร้อยละ 47.8 และหาอ่านชื่อและที่ตั้งของผู้ผลิตให้เจोक่อนซื้อ คิดเป็นร้อยละ 33.4

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมที่มีการบูรณาการกับโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบ พบว่า ร้อยละ 100 ของนักเรียน อย.น้อย มีการบูรณาการโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบกับกิจกรรม อย.น้อย โดยที่กลุ่มนักเรียน อย.น้อย ในโรงเรียนทุกแห่งมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม อย.น้อย ที่บูรณาการเข้ากับโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบในโรงเรียนอย่างน้อยที่สุด 1 กิจกรรม และมากที่สุด 5 กิจกรรม สรุปผลการประเมินได้ว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน (เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 ของนักเรียน อย.น้อย มีการบูรณาการโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบกับกิจกรรม อย.น้อย และโรงเรียนมีกิจกรรมอย.น้อยที่บูรณาการกับโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบอย่างน้อย 1 กิจกรรม) จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า การบูรณาการโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบเข้ากับโครงการ/กิจกรรม อย.น้อย จะเกิดขึ้นได้มาจากปัจจัย 5 อย่าง ดังนี้ (1) มีความสอดคล้องของกิจกรรม อย.น้อย กับกิจกรรมในโครงการที่กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบ (2) นักเรียนแกนนำ อย.น้อย มีศักยภาพในการทำกิจกรรมได้หลากหลายและมีการทำงานเป็นทีม (3) มีอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ อย.น้อย ที่ทำงานเป็นทีม (4) มีการสนับสนุนทางสังคมที่ดี และ (5) มีการประสานงานและความร่วมมือที่ดี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการประเมินการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริโภคอย่างปลอดภัย
ต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า ร้อยละ 100 ของนักเรียน อย.น้อย มีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่กลุ่มนักเรียน อย.น้อย ในโรงเรียนทุกแห่งมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม อย.น้อย ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างน้อยที่สุด 1 กิจกรรม และมากที่สุด 5 กิจกรรม สรุปผลการประเมินได้ว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน (เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 ของนักเรียน อย.น้อย มีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม และโรงเรียนมีกิจกรรม อย.น้อย ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม อย่างน้อย 1 กิจกรรม) จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า เกิดกระแสที่ทำให้นักเรียนตระหนักและเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะโลกร้อน โดยที่การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอย่างปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ได้สอดคล้องกับหลักของสุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ ในบัญญัติข้อที่ 10 การรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างสรรค์สังคม ได้แก่ (1) ลดหรือหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม เช่น โฟม พลาสติก สเปร์ย เป็นต้น (2) ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า สิ่งของที่ชำรุดก็ซ่อมแซม และนำกลับมาใช้ใหม่ หรือดัดแปลง เพื่อประโยชน์อย่างอื่น (3) รักษาสิ่งแวดล้อมในสถานที่ต่างๆ เช่น บ้าน ชุมชน สวนสาธารณะ (4) ทิ้งขยะในภาชนะรองรับ และกำจัดขยะทุกวันอย่างถูกวิธี (5) ใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ ป้องกันการแพร่เชื้อโรค (6) ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรคไปสู่ผู้อื่น เช่น ใส่หน้ากากอนามัยเมื่อเป็นหวัด ปิดปาก ปิดจมูก เวลาไอ จาม และปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และ (7) ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ในการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการประเมินการใช้คู่มือบูรณาการความรู้ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ
 พบว่า มีการนำร่องการใช้คู่มือบูรณาการความรู้ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน 20 แห่ง จาก 4 ภูมิภาคทั่วประเทศ โดยแยกเป็นโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 4 แห่ง และโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 16 แห่ง สรุปผลการประเมินได้ว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน (เกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ มีการนำร่องการใช้คู่มือบูรณาการความรู้ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน 4 ภูมิภาค ๆ ละอย่างน้อย 3 โรงเรียน รวมไม่น้อยกว่า 12 โรงเรียน) ทั้งนี้ได้มีการประเมินคุณภาพของคู่มือบูรณาการความรู้ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพตามการรับรู้ของครูผู้ใช้ พบว่า มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ครูร้อยละ 90 ขึ้นไป มีพฤติกรรมการใช้คู่มือบูรณาการฯ โดยทำเป็นส่วนใหญ่ถึงทำเป็นประจำ ได้แก่ ศึกษาขั้นตอนการใช้แผน สำคัญ เน้นหา กิจกรรม และสื่อการเรียนการสอนภายในแผนการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจก่อนนำไปใช้ อ่านและทำความเข้าใจเนื้อหาในแผนการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ใช้และปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ได้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ได้ และบันทึกผลหลังจากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ครูร้อยละ 76.7 ใช้ทุกแผนการจัดการเรียนรู้ในคู่มือบูรณาการฯ จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า คู่มือบูรณาการความรู้ด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพสามารถนำไปใช้ได้จริงโดยนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทั้งด้วยตนเองและโดยครูเป็นผู้สอน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 แนวทางการใช้โรงเรียน อย.น้อย เป็นฐานของการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมกรบิโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี พบว่า แนวทางการใช้โรงเรียน อย.น้อย เป็นฐานประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในเชิงระบบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดวิสัยทัศน์โรงเรียน อย.น้อย ให้เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนที่ทำหน้าที่ อย.น้อย หรืออาสาสมัครค้ำครองผู้บริโภค โดยที่โรงเรียนมีศักยภาพในการเป็นหน่วยงานแกนนำของการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมกรบิโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ถูกต้องของนักเรียนและคนในชุมชน มีการบริหารจัดการแบบบูรณาการทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน และการร่วมมือรวมพลังไปสู่เป้าหมายให้ทุกคนเป็นผู้บริโภคที่ดี

องค์ประกอบที่ 2 การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ในการดำเนินงาน อย.น้อย ให้ประสบความสำเร็จจะต้องขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา การใช้เครือข่ายความร่วมมือรวมพลัง และการกำหนดนโยบายโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารการพัฒนา เป็นการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้การบริหารการพัฒนายุทธศาสตร์อย่างเป็นระบบตามกระบวนการคุณภาพ PDCA ได้แก่ (1) มีการวางแผนการดำเนินกิจกรรม อย.น้อย ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว หรือแผนปฏิบัติการประจำปี โดยในแผนจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลายและสามารถดึงทุกฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ (2) การนำแผนสู่การปฏิบัติ (3) มีการตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และ (4) มีการแก้ไขปรับปรุงกิจกรรม หรืองานที่ตรวจสอบแล้วว่าการแก้ไขปรับปรุง

องค์ประกอบที่ 4 การกำกับ ติดตาม และประเมินผล อย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพของการดำเนินกิจกรรม อย.น้อย โดยมีการประเมินผลลัพธ์หลังจากการจัดโครงการ/กิจกรรมเป็นระยะ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุง พัฒนาโครงการ/กิจกรรม หรือตัดสินใจที่จะดำเนินการอย่างไรในปีต่อไป

สรุปผลการวิจัยเพิ่มเติม

1. ผลการสำรวจพฤติกรรม

1.1 **พฤติกรรมกรบิโภคอาหาร 7 ชนิดของนักเรียน** พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมบริโภคเป็นบางครั้งหรือในหนึ่งสัปดาห์บริโภคไม่เกิน 3-4 วัน ถึงบริโภคทุกวัน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ขนมขบเคี้ยวกรุบกรอบ เช่น มันฝรั่งทอด ข้าวโพดอบกรอบ ข้าวเกรียบกุ้ง ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 83.6 ไอศกรีม คิดเป็นร้อยละ 78.1 ขนมหวาน เช่น ช็อคโกแลต ขนมเค้ก คุกกี้ ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 76.3 น้ำอัดลม คิดเป็นร้อยละ 70.1 น้ำหวาน คิดเป็นร้อยละ 69.7 ลูกอม คิดเป็นร้อยละ 67.3 และอาหารจานด่วน เช่น พิซซ่า แฮมเบอร์เกอร์ ไก่ทอด ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 46.5

1.2 พฤติกรรมสุขภาพ 3 อย่างของนักเรียน พบว่า นักเรียนแปรงฟันตอนเช้าและก่อนเข้านอนทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 94.5 นักเรียนล้างมือทุกครั้งหลังออกจากห้องน้ำ คิดเป็นร้อยละ 91.8 และนักเรียนออกกำลังกายอย่างน้อย 15 – 30 นาทีทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 45.2

2. ผลการสำรวจความรู้เกี่ยวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของนักเรียน พบว่า ภาพรวมนักเรียนร้อยละ 72.82 มีความรู้เกี่ยวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างถูกต้อง โดยได้คะแนนความรู้เฉลี่ย 8.35 คะแนน จากคะแนนเต็ม 12 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ของคะแนนความรู้ทั้งหมด โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.52 คะแนน คะแนนสูงสุดเท่ากับคะแนนเต็ม และต่ำสุดเท่ากับ 2 คะแนน เมื่อพิจารณารายชื่อความรู้เพื่อตรวจสอบความเข้าใจถูกหรือเข้าใจผิดของนักเรียนเกี่ยวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพ พบว่า จำนวนนักเรียนที่มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพในเรื่องต่างๆ คิดเป็นร้อยละอยู่ระหว่าง 12.2 – 97.1 ซึ่งพบว่ามีความรู้อยู่ 2 เรื่องที่นักเรียนเข้าใจคลาดเคลื่อนเป็นอย่างมาก ได้แก่ ข้อมูลโภชนาการ มีจำนวนนักเรียนที่เข้าใจที่คลาดเคลื่อน คิดเป็นร้อยละ 87.8 และสารแอลฟาโทกซิน มีจำนวนนักเรียนที่เข้าใจที่คลาดเคลื่อน คิดเป็นร้อยละ 72.2

3. ผลการสำรวจเจตคติต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของนักเรียน พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีเจตคติที่ถูกต้องต่อการบริโภคอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.77$, $SD = 0.56$) เมื่อพิจารณารายชื่อความพบว่า ในข้อความที่เป็นเจตคติทางลบ นักเรียนมีค่าเฉลี่ยเจตคติอยู่ระหว่าง 1.96 – 3.11 คะแนน หรืออยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง ส่วนข้อความที่เป็นเจตคติทางบวก นักเรียนมีเจตคติอยู่ระหว่าง 4.34 – 4.72 หรืออยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรม ความรู้ และเจตคติ

4.1 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกต้อง

1) นักเรียนแกนนำ อย.น้อย มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกต้องมากกว่านักเรียนทั่วไป ได้แก่ พฤติกรรมไม่บริโภคน้ำอัดลมและขนมขบเคี้ยวกรอบ และพฤติกรรมการบริโภคนม ผัก และผลไม้ ส่วนอาหารชนิดอื่นมีพฤติกรรมใกล้เคียงกัน

2) นักเรียนในโรงเรียนประกวดกิจกรรม อย.น้อย กับนักเรียนในโรงเรียนไม่ประกวด พบว่า นักเรียนในโรงเรียนประกวดมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกต้องมากกว่านักเรียนในโรงเรียนไม่ประกวด ได้แก่ พฤติกรรมไม่บริโภคน้ำอัดลม อาหารจานด่วน และขนมขบเคี้ยวกรอบ และพฤติกรรมการบริโภคนม ผัก และผลไม้ ส่วนอาหารชนิดอื่นมีพฤติกรรมใกล้เคียงกัน

4.2 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพและอ่านฉลากก่อนใช้

1) นักเรียนแกนนำ อย.น้อย มีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพและอ่านฉลากก่อนใช้มากกว่านักเรียนทั่วไปเกือบทุกพฤติกรรม

2) นักเรียนในโรงเรียนประกวดมีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพและอ่านฉลากก่อนใช้มากกว่านักเรียนในโรงเรียนไม่ประกวดเกือบทุกพฤติกรรม

4.3 ผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพ

1) นักเรียนที่เป็นแกนนำ อย.น้อยและนักเรียนทั่วไปที่ไม่ได้เป็นแกนนำ อย.น้อย มีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้แตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนแกนนำ อย.น้อย มีค่าเฉลี่ยความรู้สูงกว่านักเรียนทั่วไปที่ไม่ได้เป็นแกนนำ อย.น้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดและนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้แตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4 ผลการเปรียบเทียบเจตคติที่ถูกต้องต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพ

1) นักเรียนที่เป็นแกนนำ อย.น้อยและนักเรียนทั่วไปที่ไม่ได้เป็นแกนนำ อย.น้อย มีค่าเฉลี่ยเจตคติที่ถูกต้องต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพแตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนแกนนำ อย.น้อย มีค่าเฉลี่ยเจตคติที่ถูกต้องต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพสูงกว่านักเรียนทั่วไปที่ไม่ได้เป็นแกนนำ อย.น้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2) นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดและนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดมีค่าเฉลี่ยเจตคติที่ถูกต้องต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพแตกต่างกัน ซึ่งนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวดมีค่าเฉลี่ยเจตคติที่ถูกต้องต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนที่เข้าร่วมประกวด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. ผลการสำรวจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพ

5.1 พฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของผู้ปกครอง ตามการรับรู้ของนักเรียน พบว่า นักเรียนร้อยละ 53.2 ได้ระบุพฤติกรรมของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเกี่ยวกับการซื้อน้ำอัดลมมาดื่มที่บ้านว่าไม่เคยเลยถึงนานๆครั้ง นักเรียนร้อยละ 66.6 ได้ระบุพฤติกรรมของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเกี่ยวกับการรับประทานอาหารจานด่วนหรือฟาสต์ฟู้ดอยู่เสมอว่าไม่เคยเลยถึงนานๆครั้ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องและอยู่ในข่ายไม่ก่อให้เกิดการบริโภคหรือบริโภคแต่ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย นักเรียนส่วนใหญ่หรือนักเรียนร้อยละ 93.1 ได้ระบุพฤติกรรมของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเกี่ยวกับการรับประทานผักและผลไม้อยู่เสมอว่าบ่อยถึงเป็นประจำ นักเรียนส่วนใหญ่หรือนักเรียนร้อยละ 75.6 ได้ระบุพฤติกรรมของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเกี่ยวกับการดูวันหมดอายุหรือเดือนปีที่ผลิตก่อนซื้อสินค้าว่าบ่อยถึงเป็นประจำ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีการบริโภคที่ถูกต้อง

5.2 พฤติกรรมของการจัดกิจกรรมของครูและโรงเรียน ตามการรับรู้ของนักเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่หรือนักเรียนร้อยละ 78.5 ได้ระบุพฤติกรรมของครูเกี่ยวกับการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการบริโภคให้ปลอดภัยหรือการอ่านฉลากก่อนซื้อในการเรียนการสอนว่าบ่อยถึงเป็นประจำ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีการบริโภคที่ถูกต้อง นักเรียนส่วนใหญ่หรือนักเรียนร้อยละ 64.5 ได้ระบุถึงระดับพฤติกรรมการจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ยา และเครื่องสำอาง พฤติกรรมของโรงเรียนว่าบ่อยถึงเป็นประจำ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีการบริโภคที่ถูกต้อง

5.3 พฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของเพื่อน ตามการรับรู้ของนักเรียนพบว่า นักเรียนร้อยละ 55.7 ได้ระบุพฤติกรรมของเพื่อนเกี่ยวกับการรับประทานอาหารฟาสต์ฟู้ดหลังเลิกเรียนหรือในช่วงวันหยุดว่าไม่เคยเลยถึงนานๆครั้ง นักเรียนร้อยละ 18.3 ได้ระบุพฤติกรรมของเพื่อนเกี่ยวกับการนำขนมขบเคี้ยวกรุบกรอบมารับประทานระหว่างช่วงพักหรือหลังเลิกเรียนว่าไม่เคยเลยถึงทำนานๆครั้ง นักเรียนส่วนใหญ่หรือนักเรียนร้อยละ 23.3 ได้ระบุพฤติกรรมของเพื่อนเกี่ยวกับการซื้อน้ำอัดลมมาดื่มว่าไม่เคยเลยถึงทำนานๆครั้ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องและอยู่ในข่ายไม่ก่อให้เกิดการบริโภคหรือบริโภคแต่ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย นักเรียนร้อยละ 54.4 ได้ระบุพฤติกรรมของเพื่อนเกี่ยวกับการแนะนำให้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ว่าบ่อยถึงเป็นประจำ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีการบริโภคที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียน

- 1) โรงเรียนควรจัดสภาพสิ่งแวดล้อมภายในและบริเวณใกล้เคียงกับโรงเรียนให้ปลอดอาหารที่ไม่ดีต่อสุขภาพของนักเรียน เช่น น้ำอัดลม อาหารหวานจัด ขนมขบเคี้ยวกรุบกรอบ เป็นต้น
- 2) ครูผู้รับผิดชอบควรมีการตรวจสอบและติดตามพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของนักเรียนอย่างต่อเนื่องทุกปี
- 3) ผู้บริหารโรงเรียนและครูควรนำแนวทางการใช้โรงเรียน อ ย. น้อย เป็นฐานของพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดีไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการของโรงเรียน โดยมีภาคีหุ้นส่วนสุขภาพระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนร่วมมือรวมพลังกัน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายส่งเสริมสนับสนุน

ข้อเสนอแนะสำหรับ อ ย.

- 1) ควรนำตัวชี้วัดและเกณฑ์การตัดสินพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดีที่ได้จากงานวิจัยและประเมินผลครั้งนี้ไปพัฒนาเป็นมาตรฐานของพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดีในครั้งต่อไป
- 2) ควรมีการตรวจสอบและติดตามพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพของนักเรียนร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานสาธารณสุขท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องทุกปี พร้อมทั้งให้ผลย้อนกลับไปยังโรงเรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนา
- 3) ควรมีการจัดการความรู้เกี่ยวกับวิธีการ/แนวทางการทำกิจกรรมอ ย. น้อย ของนักเรียนแต่ละแห่งที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) ในรูปของเอกสาร หนังสือ วีซีดี เว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่วิธีการให้กับโรงเรียนที่สนใจได้นำวิธีการ/แนวทางไปใช้ในการดำเนินกิจกรรม อ ย. น้อย ในโรงเรียนและชุมชน
- 4) ควรนำแนวทางการใช้โรงเรียน อ ย. น้อย เป็นฐานของการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดีไปกำหนดเป็นนโยบายสำหรับการพัฒนาคุณภาพโครงการในปีต่อไป